

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

overdracht als instrumente en op de ontwikkeling van de tweepersoonspsychologie blijft in dit boek onduidelijk. Tot een samenhangende theorie, laat staan een paradigma, is hij niet gekomen. Van een alternatief voor de freudiaanse traditie is dan ook geen sprake. Mijns inziens maakt dit boek zijn pretenties niet waar. Behalve Dupont en Haynal slagen de overige auteurs er nauwelijks in mijn aandacht vast te houden. De verschillende hoofdstukken vormen een rommelig geheel en overtuigen mij er bovendien niet van dat er in Boedapest een nieuw paradigma zou zijn ontwikkeld. Hoewel de analytici in dit boek de ideeën van Ferenczi onderschrijven, kan mijns inziens onmogelijk gesproken worden van de *Budapest School*, zoals de titel suggereert.

Op zoek naar het subject in de relationele school

Bespreking van

Robin S. Brown (2016). *Psychoanalysis beyond the end of metaphysics — Thinking towards the post-relational*. New York: Routledge. ISBN 978 11 3893 5181, 132 pp., £34.99

STÉPHANIE KOZIEJ

De titel voorspelt het al, *Psychoanalysis beyond the end of metaphysics — Thinking towards the post-relational* is een ambitieus boek. In slechts honderd pagina's tracht Robin Brown een van de meest dringende thema's in de hedendaagse — toch voornamelijk Amerikaanse — psychoanalyse op te lossen. Hij stelt dat de relationele school de psychoanalyse van veel belangrijke inzichten voorziet, maar dat ze soms nog een sterke theoretische onderbouwing mist. In dit boek wil hij haar daarom voorzien van een (nieuwe) metafysica, voornamelijk

omtrent het statuut van het subject. Of hij hier geheel en overtuigend in slaagt zou ik niet direct zeggen, maar het levert alvast een leerzame, gewaagde en stimulerende leeservaring op. Vooral voor hen die interesse in de relationele psychoanalyse tonen — vanuit genegenheid, of eerder vanuit scepticisme — is dit boek een aanrader. Op een genuanceerde manier legt Brown in drie hoofdstukken en een coda uit waar deze relationele school voor staat. Hij contextualiseert haar genese, looft haar om haar focus op de kliniek, maar bekritiseert haar ook om haar theoretische tekortkomingen. Omdat Brown een zo volledig mogelijk plaatje wil schetsen, meandert hij door de intellectuele geschiedenis van de psychoanalyse en filosofie. Dit levert soms duizelingwekkende leestoestanden op, zeker wat betreft de twee eerste hoofdstukken. Wie bij de les blijft en met markeerstift en notaboekje zich een weg weet te banen door de vaak nogal droog en chaotisch gepresenteerde materie, wordt beloond in het derde en coda-hoofdstuk. Hier toont Brown zijn expertise en wordt zijn pen vlotter wanneer hij uit een nogal verrassende hoek een creatieve uitweg uit deze theoretische lacune presenteert: via het archetypisch denken van Jung. Brown is verbonden aan de Columbia universiteit in New York. In de Verenigde Staten, en vooral in New York, is de relationele school erg in opmars. In het eerste hoofdstuk legt Brown gedetailleerd uit hoe deze hedendaagse school ontstond door zich af te zetten tegen de klassieke freudiaanse psychoanalyse die ze bekritiseert voor haar zogenaamd monolithische theorie van het subject en de één-dimensionele bottom-down verhouding tussen analyticus en analysant. Als tegenreactie hierop kwam de relationele psychoanalyse naar voren met een alternatief. De nadruk wordt nu gelegd op de creatieve relatie die zich inter-relatueel en co-constructief ontpopt tussen analyticus en analysant. Maar, zo merkt Brown op, door teveel nadruk te leggen op de praktijk, worden de onderliggende theorieën op een

kunstmatige manier afgedekt en zelfs ontkend. Deze anti-intellectualistische houding, stelt de schrijver, dient om de theoretische onderbouw troebel en daarom pluralistisch te houden. Dit mag dan wel aanslaan in deze multiculturele tijdsgeest, maar dit is ongenueanceerd en zelfs gevaarlijk, aangezien *elke* klinische praktijk metafysische principes veronderstelt, of men er nu expliciet voor uitkomt of niet. «Dit gebrek aan een expliciete metafysica», zo stelt Brown in hoofdstuk twee, «is vooral problematisch voor wat betreft de ontologie van het subject». Wanneer we op zoek gaan naar de impliciete aannames van de relationele school omtrent subjectiviteit, wordt het duidelijk dat door haar focus op de *relatie*, de notie van het autonome en private *subject* volledig geminimaliseerd en zelfs ontkend wordt. «Maar», zo stelt Brown, «wanneer zo'n theorie ontbreekt, wordt het therapeutische proces betekenisloos en zelfs onethisch». Dit, zo leren we, is het hoofdargument dat de auteur drijft. Brown verklaart deze subjectieve filosofie als volgt: het is een post-structurele «trend» in het hedendaagse intellectuele klimaat, waarop de relationele school meedeint. Brown contextualiseert deze trend vervolgens met een kort, maar krachtige intellectuele geschiedenis van het subject in de Westerse filosofie van Descartes tot Nietzsche en Heidegger. Het zijn vooral deze laatsten, die het bestaan van een unitair en autonoom subject ontkennen, die impliciet de Relationele Psychoanalyse in haar denken beïnvloedden. Maar Brown, die wil vasthouden aan een ontologie van het subject, stelt nu voor om via Henrich terug te keren naar de Duitse filosofie van Fichte en Schelling. Per slot van rekening waren het deze laatsten die een theorie van het onbewuste uitdachten en zo het intellectuele *Denkraum* creëerden waarin Freud zijn psychoanalyse kon ontwikkelen. In een derde hoofdstuk werkt Brown dit inzicht verder uit, door het in verband te brengen met Jungs theorie over de archetypen. Via deze denkers poneert hij een *transpersoonlijke* en *participatoire* onto-

logie van het subject. «De troef van deze theorie», zo stelt hij, «is dat ze niet uitgaat van één ware theorie over subjectiviteit, maar subjectiviteit voorstelt als inherent creatief en daarom pluralistisch». Ten slotte zal hij in een afsluitende coda voorspellen wat de politieke en collectieve mogelijkheden en repercussies van zo'n radicaal idiosyncratische ontologie van het subject zullen zijn. Dit maakt dat het boek beloftevol en stimulerend eindigt. Toch overtuigt het boek niet volledig. Vooral wanneer het aankomt op de verdediging van zijn meest belangrijke stelling, namelijk dat een ethische analyse een ontologie van het subject veronderstelt, komt Brown tekort. Ten eerste wordt het verband tussen een ethische praktijk en de behoefte aan een theorie van het autonome subject nergens overtuigend beargumenteerd of uitgelegd, maar slechts geponeerd. Ten tweede ontbreekt de stem van de de-subjectieve post-structurele denkers. Intellectuelen uit de feministische, postkoloniale, kritische of queer theorie, mochten in dit boek toch zeker niet ontbreken! Nergens legt Brown uit waarom een theorie van het autonome subject voor deze critici faalt: namelijk omdat ze gebouwd is op het *a priori* uitsluiten van bepaalde minderheden. Door deze critici respectloos weg te cijferen achter woorden zoals «trend» of «mode», wordt jammer genoeg een racistische en misogyne bladzijde in het psychoanalytische verleden enkel herhaald. Volgens mij is het net *de* troef van de relationele school, dat ze met haar nadruk op relaties een manier gevonden heeft om af te rekenen met dit verleden. Dit potentieel wordt door Brown niet erkend. Dit maakt het boek voor mij uiteindelijk minder volledig en daarom minder overtuigend.